

NEFORMALUSIS SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMAS: VALSTYBINIS IR PRIVATUS MOKYMO SEKTORIAI

Jūratė Butvilienė

Lietuvos socialinių tyrimų centro
Sociologijos instituto doktorantė
A. Goštauto g. 11, LT-01108, Vilnius
El. paštas: jurate.terepaite@gmail.com

Straipsnyje aktualizuojamas neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip tam tikra formaliojo švietimo dalis, pabrėžiant vis dar esamą takoskyrą tarp socialinio (bendruomeniško aspekto, pagal Putnam, 2000) ir žmogiškojo (investicijų į save aspekto, pagal Varnas ir Grundey, 2006) kapitalo. Pristatomi tyrimo duomenys, parodant suaugusių besimokančiųjų motyvaciją / intencijas mokytis neformalioju būdu, jų patiriamas kliūtis, mokymo kursų pasirinkimą, dalyvavimo mokymuose priežastis ir kitas statistiškai reikšmingas demografines ypatybes. Atskleidžiami statistiniai skirtumai tarp tiriamų privataus ir valstybinio mokymo sektorių pagal: a) pasirinkamų mokymo kursų programas, b) dalyvavimo neformaliajame švietime motyvus, c) patiriamus sunkumus ar d) mokymosi intencijas ir sąsajas su turimomis aspiracijomis.

Pagrindiniai žodžiai: švietimas, neformalusis suaugusiųjų švietimas, valstybinis ir privatus mokymų sektoriai.

Įvadas

Švietimas, ypač kai kurių socialinių tendencijų¹ kontekste, yra kone esminis visuomenės ekonominio, socialinio ir politinio augimo bei vystymo vaidmuo (Barnes, 2011). Kalbant apie švietimą, negalima jo atskirti nuo to, kas vyksta nei paties švietimo srityje, nei nuo to, kas vyksta kituose socialiniuose kontekstuose, t. y. demografinių pokyčių, technologijų pažangos, eko-

nominių pakilimų ir nuosmukių, politinės kaitos ar socialinių transformacijų (Good, 1999). Šiuo atveju žmogui, siekiančiam tapti įdarbintam ir konkurencingam darbo rinkoje, prisitaikyti prie greitai kintamos aplinkos, reikšmingas tampa ne nuolatinis mokymasis visam gyvenimui, o mokymasis visą gyvenimą – visa mokymosi veikla, vykstanti bet kuriame amžiaus tarpsnyje, siekiant tobulinti asmeninės, pilietinės, socialinės ir profesinės srities žinias, įgūdžius ir kompetencijas (Smith, 2002; Knowles, 1990). Taip neformalusis suaugusiųjų švietimas identifikuojamas kaip žmogiškojo kapitalo vystymo kertinis instrumentas (Hassan, 2009). Būtent tai pabrėžiama ir ES dešimtmečio au-

¹ *Socialinės tendencijos* (angl. *social trends*) – kaip ir socialiniai judėjimai (angl. *social movements*) yra vienijami socialinių pokyčių fenomeno, kai tendencijos labiau siejamos su vykstančiais *procesais* visuomenėje (t. y. individų ar socialinių grupių veikla, pvz., priėmimu į grupę, biurokratizacija, urbanizacija, industrializacija ir pan.), o judėjimai apskritai matomi kaip *socialinis kolektivas* (Herble, 1951; Weinstein, 2000).

gimo strategijoje (Europe 2020), kur ypač pažymimas švietimo vaidmuo sumanioje, tvarioje ir visa apimančioje ekonomikoje. Kaip tik šios strategijos nuostatose išryškkinamas suaugusiųjų (ypač 24–35 metų) besimokančiųjų ryžtas mokytis ir nuolat atnaujinti savo įgūdžius, taip tenkinant tiek savirealizacijos poreikius, tiek darbo rinkos reikalavimus.

Kita vertus, A. Giddens ir Ch. Pierson (1998) pabrėžia švietimo nuvertėjimo šių dienų visuomenėje aspektą, kai turimas išsilavinimas šalia teikiamų minėtų galimybių asmeniui išlikti konkurencingam darbo rinkoje mažai bereiškia verslo, medijų ir modernių technologijų išaukštinimo kontekste. Kitaip tariant, ekspansyvi švietimo pozicija visus apšviesti dažnai veikia kaip destruktivus veiksnys sėkmingai integruojantis į dabartinę darbo rinką ir mokymosi visą gyvenimą įprasminimo procesuose (Sloterdijk, 1988 ir kt.). Kaip pažymi socialinio kapitalo teorijos šalininkai (Gamarnikow, Green, 1999; Fukuyama, 1995; Nonaka et al., 1995 ir kt.), švietimas glaudžiai susijęs su socialiniu pasitikėjimu, pilietiškumu ir socialinių tinklų kūrimu. Visa tai rodo, kad kai kurių visuomenės grupių žemas išsilavinimas, skurdas ir socialinė atskirtis yra iš anksčiau nulemti asmens patyrimo esančio šeimos, bendruomeniškumo ir vertybių trūkumo (Gamarnikow, Green, 1999). Tokiu būdu išryškėja socialinių grupių ir švietimo procesų ryšys kaip tam tikras ekonominės nelygybės modelis, nulemtas kultūrinės, socialinės, edukacinės ir simbolinės galios (Bourdieu, 1986). A. Giddens (2005), R. Moore (2004) ir kt. pabrėžia, kad švietimas tą socialinių grupių nelygybę dažnai ne švelnina, bet dar labiau išryškina ir gilina.

Kalbant apie neformalųjį suaugusiųjų švietimą, reikia pasakyti, kad europiniu

lygmeniu tai yra pripažinta edukacinė sritis, kurios paskirtis – skatinti asmenybės tobulėjimą ir aktyvų pilietiškumą bei padėti spręsti žmonių integravimosi į darbo rinką problemą (Knowles, 1990; Žemaitaitytė, 2007 ir kt.). Kaip tik to siekiama ir mūsų šalyje – ugdant kompetencijas formuoti asmenį, gebantį tapti aktyviu visuomenės nariu; sėkmingai veikti visuomenėje; padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius². Galima tvirtinti, kad, viena vertus, Lietuvoje suaugusiųjų neformaliajam švietimui, kaip atskirai sričiai, sunku įsitvirtinti edukacinėje erdvėje, nes iki šiol nėra iki galo sukurta įstatyminė bazė, kuri reglamentuotų neformaliojo suaugusiųjų švietimo rezultatų įvertinimo gaires, neformaliojo ugdymo pedagogų rengimą ir / ar kitus administracinius žingsnius (Gumuliauskienė ir kt., 2003). Tačiau, kita vertus, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo, vertinimo ir identifikavimo mechanizmai teoriniu lygmeniu yra pagrįsti, bet praktiniu – dar kuriami, o įgyvendinimo būdai testuojami keliose šalies aukštosiose mokyklose (Žemaitaitytė ir kt., 2003; Stasiūnaitienė ir kt., 2010; Burkšaitienė, Šliogerienė, 2010, 2012). Savaiminis mokymasis šiame kontekste apibrėžiamas kaip mokymasis, kuris vyksta kasdienėje veikloje, darbo vietoje, šeimoje ir laisvalaikio metu. Toks mokymasis nėra specialiai organizuotas ar struktūriškai apibrėžtas: neformuluojami mokymosi uždaviniai, neplanuojamas laikas, nenumatoma speciali pagalba (Suaugusiųjų neformalaus ir savaiminio mokymosi pripažinimas, 2010).

² Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998). Interaktyvus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=60192&p_query=&p_tr2=žiūrėta 2011-08-13.

Lietuvos švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose ir naujai rengiamame Valstybiniame švietimo 2013–2022 metams strategijos projekte³ teigiama, kad būtina siekti visų švietimo lygmenų jungimo, užtikrinančio švietimo sistemos prieinamumą, tęstinumą ir nuoseklumą; paversiti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, valstybės ir pasaulio ateitį. O analizuojant formaliojo ir neformaliojo švietimo sąveiką nurodoma, kad neformaliojo švietimo programos metu įgyta kompetencija gali būti pripažįstama tik kaip formaliojo švietimo dalis (Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, 1998). Formalusis švietimas suteikia žmonėms labiau akredituotą kompetencijų paketą, kuris reikalingas tolesnei karjerai, o neformalusis ugdymas dėl savo socialinio ir patyriminio pobūdžio suteikia kompetencijas, kurios leidžia žmonėms įsitraukti į bendruomenės gyvenimą, padeda suprasti darnaus bendro gyvenimo principus ir taisykles, plėtoti asmeninius gebėjimus atsakingai apsispręsti ir veikti sudėtingame šiandienos pasaulyje, ugdyti pagarbą tradicinėms gimtojo krašto ir pasaulio kultūros vertybėms (Smith, 2002; Knowles, 1990; Gumuliauskienė ir kt., 2002). Neformaliojo švietimo dėka įgytos kompetencijos padeda sėkmingiau įsitvirtinti darbo rinkoje (Žemaitaitytė ir kt., 2003). Vadinasi, neformaliojo suaugusiųjų švietimo sritis gali daugeliu atvejų padėti užtikrinant individams formaliojo švietimo prieinamumą skirtingais lygmenimis. Šiame kontekste svarbus tampa valstybinio ir privataus mokymo sektorių santykio pobūdis.

³ Pagal: <http://www.smm.lt/strategija/docs/VSS%202013%20metmenys%202012-05-16.pdf> [žiūrėta 2012-12-30].

Analizuojant valstybinio ir privataus sektorių vaidmenį švietimo atžvilgiu, būtų išskirtinas struktūralistų (Giddens, Pierson, 1998 ir kt.) požiūris, kai nurodoma, kad esminiai skirtumai, kalbant apie privatų ir valstybinį sektorius, yra ne juos skirstant į atskirus blokus, bet atsakomybių pasidalijimo santykis ir sunkumų įveikimo strategijos. A. Giddens ir Ch. Pierson (1998) teigimu, švietimas čia atlieka itin reikšmingą vaidmenį, ypač ekonominiu požiūriu, nes išsilavinęs asmuo labiau geba „išgyventi“ ir klestėti kintamame ir aktyviame pasaulyje nei tas, kurio išsilavinimas žemesnis (Giddens, Pierson, 1998, p. 165). Be to, švietimas, kaip reikšmingas socializavimosi veiksnys ir visuomenės kontrolės mechanizmas, dažnai identifikuojamas ir kaip tam tikras instrumentas socialinės stratifikacijos apraiškų požiūriu, mat kartais išsilavinimas lemia: a) asmens patekimo į darbo rinką sėkmę arba iškritimą iš šios rinkos; b) karjeros nutraukimą arba karjeros susigrąžinimo būdus, ypač skirtingų amžiaus grupių atžvilgiu; c) taikoskyrą tarp moterų ir vyrų įsidarbinimo ir einamų pareigų; d) vyrų tapatinimąsi su turima atsakomybe šeimoje ir moterų, auginančių vaikus, karjeros išlaikymo galimybės ir kt. (Giddens, Pierson, 1998; Giddens in Craib, 2011).

Todėl **tyrimo problematika** išvelgiama per tai, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas yra labiau orientuotas į esamų darbdavių lūkesčius darbuotojų kvalifikacijai tobulinti, akivaizdžiai atsiejant individo saviugdos / asmenybės tobulėjimo ir saviraiškos galimybes. Taip pat šiame procese neatsiejamos ir socialinės stratifikacijos apraiškos, išskiriant privačiame neformaliojo švietimo paslaugas teikiančiame sektoriuje matomą besimokančiųjų

grupių finansinį, turimo socialinio statuso ar pasiektos profesinės karjeros išskirtinumą (Dahrendorf, 1990, 1996 ir kt.). Formuluojami šio tyrimo **probleminiai klausimai**: a) kokie esminiai skirtumai tarp Lietuvoje veikiančių valstybinio ir privataus mokymo sektorių neformaliojo suaugusiųjų švietimo požiūriu ir b) kokie veiksniai lemia šiuos skirtumus?

Tyrimo objektas – neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvoje valstybinio ir privataus mokymo sektoriuose tiek besimokančiųjų (*jų amžiaus, motyvacijos ir patiriamų sunkumų požiūriu*), tiek neformalųjį švietimą organizuojančių institucijų lygmeniu.

Tyrimo tikslas – ištirti neformalųjį suaugusiųjų švietimą Lietuvoje ir atskleisti esminius valstybinio ir privataus mokymo sektorių skirtumus ir juos lemiančias priežastis.

Tyrimo metodika

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti pasirinkti *teoriniai* mokslinės literatūros analizės metodai: sintezė, lyginimas, interpretavimas ir apibendrinimas.

Empiriniu suaugusių besimokančiųjų anketavimo metodu siekta nustatyti valstybinio ir privataus mokymo sektorių skirtumus neformaliojo suaugusiųjų švietimo įgyvendinimo aspektu, išskiriant demografinius kintamuosius, turimą besimokančiųjų motyvaciją, pasirenkamų mokymo programų pobūdį ir patiriamus sunkumus. Rengiant šią kiekybinę anketinę suaugusiųjų apklausą, kurios tam tikra dalis rezultatų ir pristatoma šiame straipsnyje, naudotasi standartizuotu klausimynu, adaptuotu pagal atliktų panašaus pobūdžio tyrimų metodikas (*Taikomojo suaugusiųjų švietimo tyrimas* (2011); *The Adult Educa-*

tion Survey (Eurostat, 2009); *Significant country differences in adult learning* (Eurostat, 2009)).

Matematinės statistikos metodai dirbant su MS SPSS 17.0 versija (t. y. dažnių pasiskirstymo analizė, statistiškai patikimų skirtumų nustatymas – Chi kvadrato testas, Spearman Rho koreliacijos koeficiento taikymas neparametriniams kintamiesiems, tyrimo instrumento patikimumo analizė, faktorinė analizė, dispersinė analizė ANOVA F testas ir Stjudento t testas nepriklausomoms imtims). Atlikta matematinės statistikos analizė padėjo išskirti reikšmingus skirtumus tarp nepriklausomų imčių ir validuoti tyrimo instrumento (*standartizuoto klausimyno suaugusiems*) vidinio suderinimo logiką. *Patikimumo analizė*, prieš tai atmetus kai kuriuos mažiau reikšmingus kintamuosius, parodė, kad naudotas suaugusiųjų klausimynas yra homogeniškas ir validus (*Cronbach α = 0,58*, kai $p < 0,000$), o *faktorinė analizė*, taikant pirminių komponentų *Varimax rotacijos* principą, atskleidė kintamųjų turimus faktorinius svorius ir galimą prasminį jų grupavimą (pagal besimokančiųjų motyvaciją, mokymo kursų pobūdį, patiriamus sunkumus ar regioninį pasiskirstymą), rodantį nagrinėjamų požymių loginį sąryšingumą (*KMO* ir *Bartlett testas* = 0,65, kai $p < 0,000$).

Tyrimo organizavimas ir eiga

Tyrimas atliktas 2011 m. gruodžio – 2012 m. vasario mėn. Šios apklausos išskirtinumas – dėmesys neformaliojo švietimo dalyvių lūkesčiams, jų motyvams ir dalyvavimo mokymuose pobūdžiui (socialinio ir žmogiškojo kapitalo santykiui). Be to, vienas iš pagrindinių tikslų – atskleisti valstybinio ir privataus mokymo sektorių

skirtumus tiek besimokančiųjų, tiek mokymus organizuojančių institucijų atžvilgiu.

Klausimynas buvo siunčiamas pagal turimus suaugusių besimokančiųjų elektroninių adresų duomenis. Tyrimo imtis sudaryta *tikslinės netikimybinės* atrankos principu pasirenkant besimokančiuosius – neformaliojo švietimo paslaugų gavėjus – (N = 613), dauguma (90,5 proc.) respondentų buvo moterys. Šiuo požiūriu tiek Eurostat (2009) tyrimo duomenys, tiek kaimynės Latvijos *suaugusiųjų švietimo tyrimo* (2012) rezultatai rodo, kad moterys (37,4 proc.) neformaliajame švietime pastaruoju metu dalyvauja kur kas aktyviau nei vyrai (26,9 proc.). Anot M. Taljūnaitės (2008), nedidelė atrankos imtis tokio pobūdžio kiekybiniame tyrime leidžia pažvelgti tiek į šio tyrimo metu gautus duomenis, tiek lyginant ankstesnių (Tamošiūnas, Linkaitytė ir kt., 2004; Tamošiūnas, Šutinienė ir kt., 2004, 2005) tyrimų duomenis tik nusakant tikėtinas kai kurias tendencijas ir formuluojant negalutines išvadas. Tačiau, kita vertus, leidžia įvertinti ir pažinti nagrinėjamos problematikos mastą ir jos daugialypumą.

Valstybinio ir privataus mokymo sektorių, įgyvendinančių neformalųjį suaugusiųjų švietimą, skirtumai

Atkreipiant dėmesį į tai, kad Mokymosi visą gyvenimą memorandumė⁴ (2001), kaip ir ES strateginėse nuostatose (*Europe 2020*), pagrindinis akcentas – žmogiškojo kapitalo vystymui atliepiančiam informacinio raštingumo, užsienio kalbų mokėjimo,

technologinės kultūros / lyderystės bei socialinių gebėjimų stiprinimo aspektus, šio tyrimo rezultatai kaip tik ir paliečia šių žmogiškojo kapitalo sudedamųjų dalių svarbą dabartiniame socioekonominiame ir kultūriniame kontekste. Juolab, kaip nurodo B. Gruževskis ir L. O. Neverauskienė⁵ (2009), šiame amžiuje žmogiškojo kapitalo vertės augimas matomas drauge su socialiniu, organizaciniu ir intelektiniu kapitalu labiau pabrėžiant bendrųjų ir profesinių kompetencijų svarbą, ypač darbdavių atžvilgiu. O žmogiškasis kapitalas, kaip pažymi tyrėjai, dažnai yra angažuotas finansinės paramos trūkumų (Gruževskis, Neverauskienė, 2009 ir kt.).

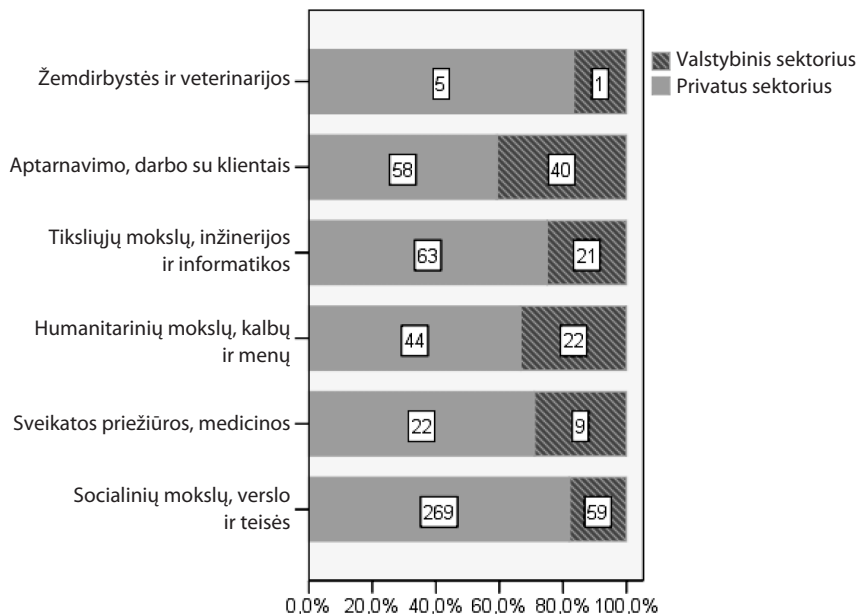
Ir šio tyrimo rezultatai rodo akivaizdų socialinės srities išryškėjimą, kur suaugusieji, besimokydami neformalioju būdu, daugiausiai tobulina savo įgūdžius ir plečia žinias (1 pav.).

Šiame tyrime akivaizdus skirtumas išryškėja analizuojant tam tikrus parametrus, būdingesnius arba privačiam sektoriui, arba valstybiniam. Itin išsiskyrė privatus (N = 269) sektorius, ypač renkantis *socialinių mokslų, verslo ir teisės* srityje. Šiuo aspektu nustatyti absoliučiai statistiškai reikšmingi skirtingo pobūdžio sektorių skirtumai ($p < 0,000$). Lyginant šiuos duomenis su Eurostat⁶ (2009) bandomojo tyrimo rezultatais, nustatytos panašios tendencijos, kai taip pat dominuoja socialinių mokslų, verslo ir teisės sritis. Sveikatos priežiūros ir medicinos sritis buvo antroje vietoje pagal svarbą, o šiame tyrime išryškėja tikslieji mokslai ir informatika. Štai

⁴ Pagal: <http://www.euroguidance.lt/svietimas-ir-orientavimas/teisiniai-dokumentai#strateginiai> [žiūrėta 2012-06-27].

⁵ Pagal: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/87/90-106.pdf> [žiūrėta 2012-09-27].

⁶ Pagal: http://eacea.ec.europa.eu/llp/projects/events/grundtvig_meeting_2009/documents/6_aes_overview_maria_pia_sorvillo.pdf [žiūrėta 2012-05-23].

1 pav. Sritis, kuriose daugiausiai tobulinami turimi įgūdžiai (N = 613)

nemaža dalis respondentų privačiame sektoriuje (N = 63) rinkosi mokymus *tikslųjų mokslų, inžinerijos ir informatikos* srityje. Šiuo požiūriu padėtis mažai kuo skiriasi ir nuo T. Tamošiūno (2004) atlikto neformalaus suaugusiųjų švietimo poreikių tyrimo, kur nurodoma, kad „<...> dažniausiai norima įgyti užsienio kalbų ir kompiuterinio raštingumo žinių“ (2004). Taigi šiuo metu, ypač privačiame mokymų ir profesinės veiklos sektoriuje, dominuoja socialinių mokslų, verslo ir teisės programos, nes didžioji paslaugų šioje srityje dalis – darbas su klientais, o pamatiniai šalies verslo sektoriai tebėra – pramonė, prekyba ir transportas⁷.

Šalia minėtų skirtumų tarp valstybinio ir privataus mokymo bei profesinės veiklos sektorių pasirenkamų neformaliojo švieti-

mo programų (sričių) atžvilgiu, išskirtinas ir suaugusių besimokančiųjų motyvacijos dalyvauti neformaliajame švietime klausimas kaip vienas iš valstybinio ir privataus mokymo sektorių skirtumus lemiančių veiksnių (1 lentelė).

Statistiškai reikšmingas nustatytas didesnio pasitenkinimo naujomis pažintimis ir bendravimo galimybėmis valstybiniame sektoriuje skirtumas, o privataus sektoriaus atstovams tai nėra svarbus veiksnys dalyvaujant neformaliajame suaugusiųjų švietime ($p < 0,000$). Be to, atlikus *nepriklausomų imčių T testą* nustatyta, kad tiriamųjų grupės itin išsiskyrė pagal dalyvavimą mokymuose *dėl pažymėjimo* (privačiam sektoriui tai mažiau būdinga nei valstybiniam, $t = 5,32$ $p < 0,000$), *dėl darbo nepraradimo* (privačiam sektoriui tai mažiau būdinga, palyginti su valstybiniu, $t = 5,42$ $p < 0,000$) ir *dėl naujų pažinčių*

⁷ Pagal: <http://www.veidas.lt/tag/paslaugu-sektorius> [žiūrėta 2013-03-26].

1 lentelė. *Dalyvavimo neformaliajame švietime motyvai pagal veiklos sektorius (N / proc.)*

Sektoriai	Privatus (N = 461)	Valstybinis (N = 152)	p <
Dalyvavimo motyvai			
<i>Padedą i likti darbo rinkoje</i>	114 / 24,7	40 / 26,3	--
<i>Padedą geriau atlikti darbą ir atlaikyti konkurenciją</i>	257 / 55,7	89 / 58,6	--
<i>Padedą plėsti žinias ir tobulinti įgūdžius</i>	379 / 82,2	137 / 90,1	0,02
<i>Esu priverstas/-a pagal turimas pareigas</i>	104 / 22,6	35 / 23,0	--
<i>Gaunu pažymėjimą</i>	33 / 7,2	34 / 22,4	--
<i>Tikiuosi neprarasti darbo</i>	27 / 5,9	31 / 20,4	0,000
<i>Susitinku naujų žmonių, puiki proga pabendrauti</i>	97 / 21,0	57 / 37,5	0,000

sukūrimo / bendravimo galimybių (privatiam sektoriui tai mažai būdinga, palyginti su valstybiniu, $t = 4,10$ $p < 0,000$). Susumavus motyvų pasirinkimus ir atlikus tiesinę linijinę regresinę analizę (modelio stiprumas $R = 0,18$) atskleista, kad neformalaus švietimo kursų pasirinkimas daugeliu atvejų priklauso nuo sektoriaus, kuriame suaugusieji dirba. Taigi remiantis šio tyrimo duomenimis, mokymų lankymas siekiant *tobulinti įgūdžius ir plėsti žinias*, būdingesnis *privataus sektoriaus* atstovams, o dalyvauti užsiėmimuose dėl *pareigų darbe – valstybiniam sektoriui* (ANOVA $F = 21,66$ $p < 0,000$).

Gauti duomenys iš dalies sutampa su G. M. Linkaitytės ir kt. (2011) atlikto tyrimo rezultatais, kuriuose išskiriamos dvi grupės motyvų ir jų atskiros kategorijos, kurios skatina suaugusiuosius mokytis ir kelti turimą kvalifikaciją. Nustatyta, kaip ir šiame tyrime, kad vis dėlto nemažai respondentų kaip pagrindinį mokymosi motyvą įvardijo *išlikimą darbo rinkoje*. Taip pat nemažai atsakymų gali būti priskiriama ir vidiniams mokymosi motyvams – asmeniui norui tobulėti ir gilinti turimas žinias. Tik nedaugelis nurodė, kad mokosi dėl pa-

žymėjimo. G. M. Linkaitytės ir kt. (2011) teigimu, tikėtina, kad vidiniams besimokančiųjų motyvams kaip „skatinamajai jėgai sąmoningam suaugusiųjų mokymuisi neformalioje aplinkoje (2011, p. 28) kol kas skiriama nepakankamai dėmesio.

Viena iš pagrindinių *kliūčių dalyvauti neformaliajame švietime* tyrimo dalyviams – finansinės problemos, t. y. didelė mokymų kaina, ypač šiuo požiūriu išsiskyrė privačiame sektoriuje ($N = 239$ iš 461) dirbantys suaugusieji ($p < 0,001$). Tai rodo, kad privačiam sektoriui siūlomi mokymai yra kur kas brangesni už valstybinio sektoriaus rengiamus kursus. Būtent visa tai labiau neigiamai negu teigiamai atsiliepia dalyvavimo neformaliojo švietimo renginiuose motyvacijai.

Dar vienas svarbus faktas išryškėjo analizuojant tiriamųjų *išsilavinimo* ir jų motyvacijos mokytis neformalioju būdu santykį. Iš lenkų tyrėjų studijos (Szczycka et al., 2012, pagal Sienkiewicz, 2012) ir šio tyrimo matyti, kad turimas dalyvių išsilavinimas neabejotinai lemia jų nusiteikimą mokytis toliau. Kitaip tariant, nustatytas statistiškai reikšmingas aukštesnįjį ir aukštąjį išsilavinimą turinčių dalyvių motyvacijos lankyti neformalaus švietimo kursus

2 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo valstybiniame ir privačiame mokymo sektoriuose skirtumai (N = 613)

Mokymų sektoriai Analizuojami parametrai	Valstybinis (N = 152)	Privatus (N = 461)
Sritis, kuriose suaugusieji tobulina savo žinias / įgūdžius	Socialinių mokslų: verslo ir teisės (N = 59). Aptarnavimo ir darbo su klientais (N = 40, ANOVA F = 28,05 p < 0,000)	Socialinių mokslų: verslo ir teisės (N = 269, p < 0,000). Tikslųjų mokslų – inžinerijos ir informatikos (N = 68). Aptarnavimo ir darbo su klientais (N = 58). Humanitarinių mokslų, kalbų ir menų (N = 4)
Neformaliojo švietimo programų turinys	Kompiuterinio (IT) raštingumo (N = 79, p < 0,000). Buhalterinės apskaitos ir finansų pagrindų (N = 57). Psichologija (N = 53, p < 0,000). Verslumo, vadybos ir ekonomikos pagrindų (N = 49)	Buhalterinės apskaitos ir finansų pagrindų (N=342, p < 0,000). Verslumo, vadybos ir ekonomikos pagrindų (N = 148). Užsienio kalbų (N = 111). Kompiuterinio (IT) raštingumo (N = 73)
Suaugusių besimokančiųjų neformaliojo būdu motyvai	Dėl žinių plėtimo ir įgūdžių tobulinimo (N = 137). Dėl kokybiškesnio darbo atlikimo ir konkurencingumo (N = 89). Dėl naujų pažinčių ir bendravimo (N = 57, t = 4,10 p < 0,000). Dėl darbo nepraradimo (N=31, t = 5,42 p < 0,000). Dėl pažymėjimo (N = 34, t = 5,32 p < 0,000). Dėl einamų pareigų darbe (N = 35, ANOVA F = 21,66; t = 55,76 p < 0,000)	Dėl žinių plėtimo ir įgūdžių tobulinimo (N = 379). Dėl kokybiškesnio darbo atlikimo ir konkurencingumo (N = 257). Dėl išlikimo darbo rinkoje (N = 114)
Kliūtys, apsunkinančios neformaliojo suaugusiųjų švietimo vyksmą	Finansai – brangūs mokymai (N = 55). Nelankstus darbo grafikas (N = 27). Mokymų vieta (N = 27)	Finansai – brangūs mokymai (N=239, p < 0,001). Pareigos ir turimos atsakomybės šeimoje (N = 78, p < 0,001). Nelankstus darbo grafikas (N = 44). Mokymų vieta (N = 45)

skirtumas (p < 0,000; t = 2,24 p < 0,02). Tai rodo, kad kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo didesnė motyvacija gilinti žinias ir stiprinti turimą kompetenciją (Szcucka et al., 2012). Juolab žinių ekonomikos ir informacinės visuomenės plėtra skatina darbo rinkos dalyvius naujai įvertinti išsilavinimo ir mokymų svarbą (Gruževskis,

Neverauskienė, Česnuitytė⁸, 2007). Kitaip tariant, pasaulinė praktika rodo, kad rinka renkasi tas įmones, kurios gali pasiūlyti intelektualų produktą, todėl ir įmonės, ir individai priversti kaupti žinių kapitalą (Gruževskis ir kt., 2007).

⁸ Pagal: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/?l=100799 [žiūrėta 2012-05-27].

Tyrimo apibendrinimas

Pateikiami apibendrinti kiekybinės suaugusių besimokančiųjų apklausos rezultatai, apimant demografinius kintamuosius, besimokančiųjų motyvaciją, jų patiriamus sunkumus ar pasirenkamų mokymo programų pobūdį (sritis), leidžia susidaryti visybiškesnį nagrinėjamos problematikos vaizdą ir mastą (2 lentelė).

Detalizuojant pateiktus apibendrinimus, matomi tam tikri skirtumai tarp valstybinio ir privataus mokymo sektorių: minėta, kad dominuoja socialinių mokslų sritis, nors matematinės statistikos požiūriu, matoma, kad vadybos ir teisės kursai būdingesni privataus sektoriaus respondentams, o dalyvavimas aptarnavimo ir darbo su klientais mokymuose – valstybiniam sektoriui. Programos turinys taip pat skiriasi: valstybiniame sektoriuje populiariausi kompiuterinio (IT) raštingumo ($N = 79$, $p < 0,000$), o privataus sektoriaus – buhalterinės apskaitos ir finansų pagrindų ($N = 342$, $p < 0,000$). Suaugusių besimokančiųjų neformaliojo būdu motyvai taip pat skyrėsi – dalyvauti siekiant tobulinti įgūdžius ir plėsti žinias būdingiau privataus sektoriaus nariams, o dalyvauti užsiėmimuose dėl pareigų darbe – valstybiniam sektoriui.

Gauti duomenys daugiausiai išryškina *žmogiškojo ir socialinio kapitalo* santykio pasireiškimą, ypač *privataus* mokymų sektoriaus, kai besimokančiųjų pagrindinis motyvas mokytis neformaliojo būdu yra plėsti žinias ir tobulinti turimus įgūdžius / gebėjimus; esminės kliūtys – neformaliojo švietimo programų finansavimas.

Išvados

Neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvoje tampa aktualia ugdymo realybe tiek sociologijos, edukologijos ir psichologijos

mokslų atžvilgiu, tiek praktinio įgyvendinimo lygmeniu, ypač turint omenyje suaugusių besimokančiųjų neformaliojo švietimo administravimo ir teisinio reguliavimo mechanizmus. Pabrėžtina, kad mūsų šalies, o ir užsienio autorių tyrimai atskleidžia, jog neformaliojo suaugusiųjų švietimo kontekste itin reikšmingas yra *socialinio ir žmogiškojo kapitalo* vaidmuo, ypač akcentuojant *žmogiškojo kapitalo* svarbą, kai suaugusieji mokosi ne vien tam, kad išliktų darbo rinkoje ar pateisintų darbdavių keliamus reikalavimus / turimus lūkesčius, bet ir plėtoja savo pažintines galias, siekdami užtikrinti savirealizacijos poreikio įgyvendinimą.

Tyrimo metu nustatyta, kad *aukštąjį išsilavinimą* turintys asmenys labiau linkę dalyvauti neformaliojo švietimo programose siekdami *gilinti žinias ir tobulinti įgūdžius*, o *aukštesnįjį išsilavinimą turintys* – dėl *turimų pareigų darbe*. Kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo didesnė motyvacija gilinti žinias ir turimas kompetencijas. Be to, vyresnis dalyvių amžius turi tam tikros įtakos jų motyvacijai dalyvaujant neformaliojo švietimo procesuose: jie labiau nei kiti nurodo dalyvaujantys įvairiuose mokymuose iš esmės *dėl pareigų darbe* ir kad *nebūtų prarastas darbas*. Be to, vyresnio amžiaus tiriamieji išreiškia mažesnę norą dalyvauti neformaliojo švietimo renginiuose. Tai rodo, kad 55–64 metų asmenys labiau jaučiasi verčiami nuolat mokytis.

Tyrimo rezultatai rodo akivaizdžiai ryškesnę *socialinę sritį*, kur suaugusieji, besimokydami neformaliojo būdu, daugiausiai tobulina savo įgūdžius ir plečia žinias, ypač renkant *socialinių mokslų, verslo ir teisės* sritį. Atskleista, kad vienkovių ar kitokių mokymų pasirinkimą lemia tyrimo dalyvių *darbo sritis*. Šiame tyrime *vadybos ir teisės* kursai būdingesni *priva-*

taus sektoriaus atstovams, o dalyvavimas aptarnavimo ir darbo su klientais mokymuose – valstybinio sektoriaus.

Nustatyta, kad tiriamųjų grupės itin išsiskyrė dalyvaudamos mokymuose dėl pažymėjimo (privačiam sektoriui tai mažai būdinga, palyginti su valstybiniu), dėl darbo nepraradimo (privačiam sektoriui tai būdinga mažiau nei valstybiniam) ir dėl naujų pažinčių sukūrimo / bendravimo galimybių (privačiam sektoriui tai mažai būdinga, palyginti su valstybiniu).

LITERATŪRA

Alifanovienė, D.; Šapelytė, O. ir kt. (2008). Neformalusis suaugusiųjų mokymasis asmenybės ir profesinio tobulėjimo kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Barnes, L. (2011). Education and Training. *Social Trends*, No. 41. UK: Crown copyright.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.

Burkšaitienė, N.; Šliogerienė, J. (2010). *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas universitete*. Monografija. Vilnius: MRU Leidybos centras.

Burkšaitienė, N.; Šliogerienė, J. (2012). *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas aukštojo mokslo institucijose: taikomasis mokslo darbas*. Vilnius: MRU Leidybos centras.

Craib, I. (2011). *Anthony Giddens*. New York: Routledge, Taylor & Francis e-Library.

Europe 2020. Interaktyvus: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm [žiūrėta 2012-04-11].

Fukuyama, F. (1995). *Trust: the social virtues and the creation of prosperity*. London: Hamish Hamilton.

Gamarnikow, E.; Green, A. G. (1999). The third way and social capital: Education action zones and a new agenda for education, parents and community? *International Studies in Sociology of Education*, Vol. 9, No. 1, p. 3–22.

Giddens, A. (2005). *Sociology*. 6th ed. UK: Polity.

Giddens, A.; Pierson, Ch. (1998). *Conversations With Anthony Giddens: Making Sense of Modernity*. Stanford, Ca.: Stanford University Press.

Vieną iš pagrindinių kliūčių dalyvauti neformaliajame švietime tyrimo dalyviai nurodė finansines problemas, t. y. dideles mokymų kainas, ypač tai pažymėjo daugiau nei pusė privačiame sektoriuje dirbančių suaugusiųjų. Visa tai turi labiau neigiamą negu teigiamą įtaką motyvacijai dalyvauti neformaliojo švietimo renginiuose: kiek daugiau privačiame sektoriuje dirbančiųjų kaip vieną iš svarbių trukdžių išskyrė *pareigas / atsakomybę šeimoje*.

Good, D. G. (1999). *Future trends affecting education*. USA, Denver: Education Commission of the States.

Gumuliauskienė, A. ir kt. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.

Gumuliauskienė, A. ir kt. (2003). Suaugusiųjų švietimo kaitos tendencijos šiuolaikinių socialinių, edukacinių pokyčių kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, t. 1, p. 90–98.

Hassan, M. A. (2009). Financing adult and non-formal education in Nigeria. *Educational Research and Review*, Vol. 4 (4), p. 195–203.

Herble, R. (1951). *Social Movements: An Introduction to Political Sociology*, Vol. 3. New York: Appleton-Century-Grofts.

Knowles, M. S. (1990). *The Adult Learner: A neglected species* 4th ed. Houston: Gulf Publishing.

Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Vilnius: Leidybos centras. Interaktyvus: <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm> [žiūrėta 2009-04-21].

Linkaitytė, G. M.; Šuliakaitė, A.; Navikienė Ž. (2011). *Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste*. Vilnius: Ugdymosi plėtotos centras.

Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001). Interaktyvus: www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumas_2001.doc [žiūrėta 2010-04-07].

Moore, R. (2004). *Education and Society: Issues and Explanations in the Sociology of Education*. UK: University of Cambridge.

Sienkiewicz, L. (2012). *Challenges of Human Capital Development in Poland*. Warsaw School of

Economics. An unpublished public presentation in Vilnius at LSTC.

Sloterdijk, P. (1988). *Critique of Cynical Reason*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Smith, M. K.; Knowles, M. (2002). Informal adult education, self-direction and andragogy. *The encyclopedia of informal education*. Interaktyvus: www.infed.org/thinkers/et-knowl.htm [žiūrėta 2012-05-27].

Stasiūnaitienė, E. ir kt. (2010). *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pripažinimas: patirtis ir tendencijos*. Monografija. Kaunas: VDU.

Taljūnaitė, M. (2008). Tęstinių (longitudinių) tyrimų galimybės pažinti kartos socialinį kelią. *Filosofija. Sociologija. Lietuvos mokslų akademijos leidykla*, t. 19, Nr. 2, p. 75–85.

Tamošiūnas, T.; Linkaitytė, G. ir kt. (2004). *Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai*. Sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius: ŠMM. Interaktyvus: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm [žiūrėta 2012-04-13].

Tamošiūnas, T.; Šutinienė, I. ir kt. (2004). *Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste*. Tyrimo ataskaita. Vilnius: ŠMM. Interaktyvus: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm [žiūrėta 2011-04-13].

Tamošiūnas, T.; Šutinienė, I. ir kt. (2005). *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą*. Sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius: ŠMM. Interaktyvus: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai_sb_archyvas.htm [žiūrėta 2011-12-01].

Tijūnaitienė, R. (2008). Socialinio kapitalo konceptas: dalyvavimo kontekstas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 1 (10). Šiauliai: ŠU leidykla.

Varnas, D; Grundey, D. (2006). Human Capital Creation, Accumulation And Management In Lithuania: The Case Of National And Foreign Capital Enterprises. *Transformations in Business & Economics*, Vol. 5, No 2 (10), p. 81–105.

Weinstein, S. (2000). *Family Beyond Family*. New York: Routledge.

Žemaitaitytė, I. (2007). *Neformalusis suaugusiųjų švietimas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.

Žemaitaitytė, I. ir kt. (2003). Neformaliojo ir savaiminio mokymosi identifikavimo, vertinimo, pripažinimo tendencijos Europoje ir Lietuvoje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, Nr. 6, p. 76–93.

NONFORMAL ADULT EDUCATION: PUBLIC AND PRIVATE TEACHING SECTORS

Jūratė Butvilienė

S u m m a r y

The paper deals with adult nonformal education peculiarities, stressing the obvious gap between social and human capital. Besides, nonformal education as an additional part of formal education is mainly kept in mind. The main goal of this research is to analyze and present the differences between public and private teaching sectors regarding nonformal adult education on adult learners' and nonformal education organizers' levels. Thus, some statistically meaningful findings on those differences are revealed, mainly dealing with adults' motivation, experienced obstacles, selection of teaching courses / programs, reasons to

participate / not participate, and other demographic features discussed and compared within this survey.

Based on the quantitative research, in the way presented in this paper, some statistical evidence is discussed, especially comparing public and private adult teaching / learning sectors. The main differences are seen through: i) choosing teaching programs, ii) reasons to participate / avoid, iii) experiences, obstacles / struggles of nonformal education, or even iv) learning intentions along with adults' aspirations.

Key words: education, nonformal adult education, private and public teaching sectors.

Įteikta 2012 12 20

Priimta 2013 06 15